

جهت‌گیری مناسب هزینه‌های جاری و عمرانی دولت به منظور دستیابی به رشد بهینه اقتصادی در ایران

دکتر مرتضی سامتی*

دکتر مجید سامتی*

مehشید شاهچرا**

تاریخ ارسال: ۸۱/۱۱/۱ تاریخ پذیرش: ۸۲/۵/۲۱

چکیده

این مقاله، جهت‌گیری مناسب هزینه‌های جاری و عمرانی دولت به منظور دستیابی به رشد بهینه اقتصادی در ایران را طی سال‌های ۱۳۳۸-۱۳۷۸ مورد بررسی قرار می‌دهد. در این مطالعه، تأکید بر تفکیک تابع مصرف گروه‌های مختلف درآمدی و تدوین سیستم معادلات هم‌زمان برای هر کدام از گروه‌ها و بررسی اثرات هزینه‌های جاری و عمرانی دولت بر رشد اقتصادی با توجه به توابع مصرف خاص هر گروه بوده است. نتیجه بررسی نشان می‌دهد که هزینه‌های عمرانی در مقایسه با هزینه‌های جاری تأثیر بیشتری را بر رشد اقتصادی در ایران دارد و هزینه‌های عمرانی دولت بر مصرف دهک‌های مختلف درآمدی تأثیر بیشتری را بر رشد اقتصادی در ایران دارد و هزینه‌های جاری و عمرانی دولت بر مصرف دهک‌های مختلف درآمدی تأثیر یکسان ندارد و با تفکیک تابع مصرف به دهک‌های مختلف درآمدی بهتر می‌توان آثار هر یک از متغیرهای اقتصادی را بر رشد اقتصادی مورد بررسی قرار داد. با تفکیک تابع مصرف به دهک‌های مختلف درآمدی ضریب فزاینده هزینه‌های عمرانی نسبت به حالتی که تفکیک صورت نگیرد، بزرگتر به دست آمده است.

واژه‌های کلیدی: هزینه‌های جاری دولت، هزینه‌های عمرانی دولت، ضریب فزاینده درآمد، مصرف، رشد اقتصادی.

* اعضای هیئت علمی دانشکده علوم اداری و اقتصاد دانشگاه اصفهان

sameti@acnt.ui.ac.ir

** کارشناس ارشد علوم اقتصادی

۱. مقدمه

در اقتصاد کلان همواره بین بخش خصوصی و بخش دولتی تفکیک قایل می‌شوند. زیرا، فعالیت‌های دولت معمولاً دارای آثار و اهداف اجتماعی است، در حالی که در فعالیت‌های بخش خصوصی اهداف اجتماعی به ندرت یافت می‌شود. از آنجایی که فعالیت‌های دولت، بخش خصوصی جامعه را متأثر می‌کند، مطالعه جنبه‌های اقتصاد کلان آن فعالیت‌ها از اهمیتی دوچندان برخوردار است. هزینه‌های جاری و عمرانی دولت تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر سطح فعالیت‌های اقتصادی، تسریع رشد اقتصادی و کمک به حفظ ثبات اقتصادی دارند. رشد بهینه اقتصادی، بهبود مستمر شرایط مادی و کیفیت زندگی افراد و ایفای نقش مؤثر دولت در مجموعه روابط متقابل در سطح جهانی و انتقال کل جامعه از شرایط عقب ماندگی به توسعه یافتگی است که متأثر از هزینه‌های دولت است. هزینه‌های دولت تولید را از طریق بهبود کارایی نیروی کار، تهیه زیربنای مستعد اقتصادی، اجتماعی و ... تحت تأثیر مثبت خود قرار می‌دهد. هزینه‌های دولت اثرات تعیین کننده بر توزیع درآمد و ثروت که معمولاً عادلانه صورت نمی‌گیرد، می‌گذارد. این کار را می‌توان از راه انتخاب ترکیب مناسب هزینه‌های دولت بررسی کرد. مخارج جاری دولت به طور مستقیم اثری بر قدرت تولید جامعه ندارد، بلکه، برای عده‌ای درآمد ایجاد کرده، سپس، ایجاد تقاضا می‌کند و ممکن است این تقاضا به صورت سرمایه‌گذاری جدید ظاهر شود. مخارج عمرانی دولت از مؤثرترین ابزارهای بودجه به شمار می‌آیند. با افزایش سرمایه‌گذاری دولت، ساز و کارهای فزاینده درآمد در کوتاه مدت به کار افتاده و درآمد و قدرت خرید تعدادی از افراد جامعه افزایش می‌یابد و به دنبال آن، تقاضا برای کالا و خدمات ایجاد می‌شود و وجود این تقاضاها، موجب سرمایه‌گذاری بیشتر خواهد شد. گسترش مخارج جاری دولت که اثر غیر تولیدی دارد، بر توزیع درآمد تأثیر قابل ملاحظه‌ای گذاشته و معمولاً، متوجه گروه‌های پردرآمد جامعه می‌شود و امکان بهره‌مند شدن بیشتر قشر کم درآمد را فراهم نمی‌کند. نوع و ترکیب مخارج دولت بستگی به شرایط اقتصادی جامعه از نظر درآمدی دارد.

مطالعات گوناگون نظری و تجربی نظیر مطالعات واگنر، پیکاک و وایزمن، روستو و ماسگریو^۱، به بررسی علل رشد مخارج دولت پرداخته و کرمندی^۲، به بررسی کارایی سیاست‌های دولت و تأثیر آن بر مصرف بخش خصوصی و رام، بایرام و انوار^۳ به بررسی اثر اندازه دولت بر رشد اقتصادی پرداخته‌اند. آنچه از نتایج این مطالعات برداشت می‌شود، دلالت بر ارتباط اندازه دولت و رشد اقتصادی دارد، استراس^۴، به بررسی تأثیر مخارج و درآمدهای دولت در رشد اقتصادی ۶۴ کشور توسعه یافته و در حال توسعه

1. Wagner, (1890). Peacock and Wiseman, (1961). Rostow and Mugrave, (1981).

2. Kormendi, (1983).

3. Ram, (1986). Bairam, (1990). Anwar, (2003).

4. Strauss, (2001).

می‌پردازد. نتایج این مطالعه دلالت بر اثر مخارج دولت بر رشد اقتصادی در هر دو گروه کشورها دارد. در کشورهای در حال توسعه، مخارج دولت سهم بالایی از بودجه را دربرداشته و این کشورها با وجود چنین هزینه‌های بالا و محدودیت‌های مالیاتی خود، سعی در تعادل بودجه دارند. حال، چنانچه بین هزینه‌های جاری و عمرانی دولت تفکیک قایل شویم تأثیر هزینه‌های جاری و عمرانی دولت بر رشد اقتصادی قابل ملاحظه خواهد بود. لذا در این مقاله، می‌کوشیم که موضوع جهت‌گیری هزینه‌های جاری و عمرانی دولت را در کل هزینه‌های دولت و تأثیرات این هزینه‌ها را بر رشد اقتصادی و مصرف بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و خالص صادرات و مالیات‌های کل مطالعه کنیم. با توجه به تفکیک هزینه‌های دولت و همچنین، تفکیک تابع مصرف به مصرف دهک‌های مختلف درآمدی، توزیع درآمد و رشد اقتصادی را با یکدیگر مورد بحث و بررسی قرار می‌دهیم. هدف اصلی مقاله، پاسخ به پرسش‌های زیر است

۱. مخارج جاری دولت بر رشد اقتصادی ایران دارای چه اثری است؟
 ۲. اثر مخارج عمرانی دولت بر رشد اقتصادی ایران چگونه است؟
 ۳. تأثیر مخارج دولت بر مصرف گروه‌های مختلف درآمدی چگونه است؟
 ۴. تغییر هم‌زمان مخارج جاری و عمرانی دولت دارای چه اثراتی بر رشد اقتصاد ایران است؟
- آنچه در ادامه خواهد آمد، روش‌شناسی و منابع آماری را ارائه می‌دهد. در بخش سوم، یافته‌های الگو و در بخش بعدی نیز، نتیجه‌گیری کلی از بحث ارائه می‌شود و استنباط‌های حاصل از مطالعه را به بحث می‌گذارد.

۲. روش شناسی

وجود رابطه علت و معلولی بین متغیرها و اثرات متقابل هم‌زمان بر یکدیگر ایجاب می‌کند که روابط فوق به صورت منظم تدوین شود. به گونه‌ای که معادلات هم‌زمان مبین روابط فوق خواهند بود. در این قبیل معادلات، تعداد معادله‌ها از یک بیشتر بوده و بدون توجه به اطلاعات حاصل از سایر معادلات سیستم نمی‌توان به تخمین پارامترهای یک معادله منفرد پرداخت. متغیرهای در نظر گرفته شده متغیرهای درون‌زا (متغیرهایی که مقدار عددی آنها از داخل الگو تعیین می‌شوند) و متغیرهای برون‌زا (متغیرهایی که مقادیر عددی آنها از خارج الگو تعیین می‌شوند)، هستند. در سیستم معادلات هم‌زمان، قبل از تخمین پارامترها باید به مسئله تشخیص توجه کرد. مسئله تشخیص زمانی مطرح می‌شود که بتوان مجموعه متفاوتی از ضرایب ساختاری را از یک گروه داده‌ها به دست آورد. در یک الگو که دارای M معادله و M متغیر درون‌زا در کل سیستم است، m تعداد متغیر درون‌زا در معادله تحت بررسی و K تعداد متغیر برون‌زا در الگو و k تعداد متغیر برون‌زا در معادله تحت بررسی است. باید این شرط $K - k \geq m - 1$ برای هر معادله مورد بررسی قرار گیرد. در صورتی که رابطه به صورت تساوی باشد، معادله دقیقاً مشخص و در صورتی که رابطه به صورت نامساوی باشد، در حالت بزرگتر رابطه بیش

از حد مشخص و در حالت کوچکتر رابطه کمتر از حد مشخص خواهد بود. با توجه به الگوها و بیش از حد مشخص بودن معادلات در کل سیستم، از روش حداقل مربعات دو مرحله‌ای (2SLS) استفاده شده است.

در این الگو با در نظر گرفتن اثر توزیع درآمد و تفکیک تابع مصرف به دهک‌های مختلف درآمدی و همچنین، حضور دولت و تفکیک مخارج دولت به هزینه‌های جاری و عمرانی دولت، الگوی تعادل اقتصاد داخلی به صورت سیستم معادلات هم‌زمان تهیه شده و شرط تعادل اقتصاد داخلی محاسبه می‌شود و با استفاده از ضرایب فزاینده شرایط تعادلی مذکور، اثرات تغییرات مخارج جاری و عمرانی دولت بر رشد تولید ناخالص ملی اندازه‌گیری می‌شود.

۳. توجیه تابع مصرف خصوصی

با توجه به اینکه مردم هزینه‌های مصرفی دولت را در مصرف خود منظور می‌کنند و کل هزینه‌های دولت را به صورت درآمد انتقالی در نظر می‌گیرند. تابع مصرف به صورت زیر درمی‌آید:

$$C = a + b(Y - T + G) - GC$$

$$G = GC + GI$$

اگر هزینه‌های دولت به صورت هزینه‌های جاری و عمرانی دولت تفکیک شود، مشاهده خواهد شد که تابع مصرف تابعی از Y و هزینه‌های جاری و عمرانی و مالیات‌ها خواهد شد. ولی با این حال، تابع مصرف کل از مجموع توابع مصرف تک تک افراد جامعه به دست آمده است. بنابراین:

$$C_1 = a_1 + b_1(\alpha_1 Y - \beta_1 T)$$

$$C_2 = a_2 + b_2(\alpha_2 Y - \beta_2 T)$$

.

.

$$C_n = a_n + b_n(\alpha_n Y - \beta_n T)$$

$$\sum_{i=1}^n \alpha_i = 1 \quad \text{و} \quad \sum_{i=1}^n \beta_i = 1$$

در هر نظام اقتصادی یک قشر از پرداخت مالیات بر درآمد معاف بوده و قشر دیگر مالیات می‌پردازند که به لحاظ α و β این موارد نشان داده می‌شود.

$$GNP = TC + I + TG + NX \quad (1)$$

$$TC = \sum_{i=1}^{10} C_i W \quad (۲)$$

$$C_i W = a_{1j} + a_{2j} GNPNG + a_{3j} GCW + a_{4j} T_j W + U_1 \quad (۳)$$

$$TXW = \sum_{j=1}^5 T_j W \quad (۴)$$

$$TXW = h_1 + h_2 GNPNG + h_3 GIW + h_4 GCW + h_5 D_2 + U_2 \quad (۵)$$

$$TG = GCW + GIW \quad (۶)$$

$$GCW = b_1 + b_2 GNP + b_3 GOLRW + b_4 GCW(-1) + U_3 \quad (۷)$$

$$GIW = d_1 + d_2 GNP + d_3 GOLRW + d_4 GCW(-1) + U_4 \quad (۸)$$

$$I = e_1 + e_2 GIW + e_3 RW + e_4 DGNPNG + e_5 D_1 + e_6 D_2 + U_5 \quad (۹)$$

$$NX = g_1 + g_2 GIW + g_3 WIGDP + g_4 D_1 + U_6 \quad (۱۰)$$

$$GNPNG = GNP - GCW - GIW \quad (۱۱)$$

$$DGNPNG = GNPNG - GNPNG(-1) \quad (۱۲)$$

به طوری که

GNP ، تولید ناخالص ملی

TC ، هزینه کل مصرفی بخش خصوصی

I ، سرمایه‌گذاری کل بخش خصوصی

TG ، هزینه کل دولتی

NX ، خالص صادرات

$C_i W$ ، هزینه مصرفی دهک i ام

GCW ، هزینه جای دولت

GIW ، هزینه عمرانی دولت

$T_j W$ ، پایه‌های مالیاتی

$T1W$ ، مالیات بر شرکت‌ها

$T2W$ ، مالیات بر درآمد

T3W، مالیات بر ثروت و دارایی

T4W، مالیات بر واردات

T5W، مالیات بر مصرف و فروش

GOLRW، درآمد نفت و گاز

RW، نرخ بهره واقعی

DGNPNG، تغییر در تولید ناخالص ملی

WIGDP، شاخص تولید جهانی

D₁، متغیر مجازی انقلابD₂، متغیر مجازی جنگ

پس از جای گذاری همه روابط در رابطه شماره (۳)، درآمد ملی به صورت زیر خواهد شد

$$\begin{aligned}
 GNP = & \sum a_{1j} + \sum a_{2j} GNPNG + \sum a_{3j} GCW + \sum a_{4j} TjW + e_1 + e_2 GIW \\
 & e_3 RW + e_4 DGNPNG + e_5 D_1 + e_6 D_2 + b_1 + b_2 GNP + b_3 GOLRW + b_4 GCW (-1) \\
 & + d_1 + d_2 GNP + d_3 GOLRW + d_4 GIW (-1) + g_1 + g_2 GIW + g_3 WIGDP + g_4 D_1 \\
 & + h_1 + h_2 GNPNG + h_3 GIW + h_4 GCW + h_5 D_2
 \end{aligned} \quad (۱۳)$$

$$\begin{aligned}
 GNP = & A + \sum a_{2j} (GNP - GIW - GCW) + \sum a_{3j} GCW + \sum a_{4j} TjW + \\
 & e_2 GIW + b_2 GNP + d_2 GNP + g_2 GIW + h_2 (GNP - GIW - GCW) \\
 & + h_3 GIW + h_4 GCW
 \end{aligned} \quad (۱۴)$$

9

$$\begin{aligned}
 A = & \sum a_{1j} + e_1 + e_3 RW + e_4 DGNPNG + e_5 D_1 + e_6 D_2 + b_1 + b_3 GOLRW + \\
 & b_4 GCW (-1) + d_1 + d_3 GOLRW + d_4 GIW (-1) + g_1 + g_3 WIGDP + g_4 D_1 + \\
 & h_1 + h_5 D_2
 \end{aligned}$$

$$GNP = \frac{1}{1 - \sum a_{2j} - b_2 - d_2 - h_2} [A + \sum a_{4j} T_j W + (e_2 + g_2 + h_3 - \sum a_{2j} - h_2$$

$$GIW + (h_4 - \sum a_{2j} - \sum a_{3j} - h_2) GCW]$$

$$\Delta GNP = \frac{e_2 + g_2 + h_3 - \sum a_{2j} - h_2}{1 - \sum a_{2j} - b_2 - d_2 - h_2} \cdot \Delta GIW$$

ضریب فزاینده مخارج مستقل $[1/1 - \sum a_{2j} - b_2 - d_2 - h_2]$ است و ضریب فزاینده هزینه جاری و عمرانی دولت به ترتیب عبارتند از:

$$[h_4 - \sum a_{3j} - \sum a_{2j} - h_2 / 1 - \sum a_{2j} - b_2 - d_2 - h_2]$$

و

$$[e_2 + g_2 + h_3 - \sum a_{2j} - h_2 / 1 - \sum a_{2j} - b_2 - d_2 - h_2]$$

$\sum a_{2j}$ ، مجموع سهم مصرف گروه‌های مختلف درآمدی در هر یک از پایه‌های مالیاتی از تولید ناخالص ملی است.

$\sum a_{3j}$ ، تأثیرات هزینه جاری دولت را در هر یک از پایه‌های مالیاتی بر روی مصرف دهک‌های مختلف درآمدی نشان می‌دهد.

h_4 ، تأثیر هزینه عمرانی بر تابع مالیات کل.

h_2 ، تأثیر تولید ناخالص ملی بر مالیات کل.

b_2 ، تأثیر تولید ناخالص ملی بر هزینه جاری دولت.

d_2 ، تأثیر تولید ناخالص ملی بر هزینه عمرانی دولت.

g_2 ، تأثیر هزینه عمرانی دولت در تابع خالص صادرات.

۴. یافته‌ها*

پایه‌های مالیاتی مختلف، مالیات بر شرکت‌ها، مالیات بر درآمد، مالیات بر ثروت، مالیات بر واردات و مالیات بر مصرف و فروش در نظر گرفته شده است و همچنین، تفکیک تابع مصرف به دهک‌های مختلف درآمدی با روش نمونه‌گیری و یکسان‌سازی نمونه‌ها به دست آمده است، ولی این مقادیر، مصرف دهک‌های مختلف درآمدی در مقیاس کوچکتری از مصرف کل جامعه قرار دارد که برای تعمیم در سطح جامعه باید تعدیل‌های لازم صورت گیرد.

در برآورد تابع مصرف دهک‌های مختلف درآمدی، سهم دهک‌های پایین درآمدی از تولید ناخالص ملی در کلیه پایه‌های مالیاتی که در جداول (۱)، (۲)، (۳)، (۴) و (۵) آورده شده است، بزرگتر از سهم دهک‌های بالای درآمدی بوده است. هزینه‌های جاری دولت دارای اثرات یکسان بر مصرف دهک‌های مختلف درآمدی نبوده است. همچنین، با توجه به مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم، سهم پرداخت مالیات مستقیم در گروه‌های بالای درآمدی بیشتر از سهم پرداخت این گروه‌ها در پرداخت مالیات‌های غیرمستقیم بوده است. همچنین، سهم پرداخت مالیات‌های غیرمستقیم در گروه‌های پایین درآمدی نیز بیشتر بوده است.

در برآورد رابطه هزینه جاری دولت، درآمد نفت و گاز و تولید ناخالص ملی و هزینه جاری دولت با یک دوره وقفه دارای تأثیر مثبت بوده است. در برآورد رابطه هزینه عمرانی دولت نیز، درآمد نفت و گاز و تولید ناخالص ملی و هزینه عمرانی دولت با یک دوره وقفه دارای تأثیرات مثبت بوده‌اند. با مقایسه برآورد ضرایب درآمد نفت و گاز در معادلات هزینه جاری و عمرانی دولت، این هزینه‌ها به صورت یکسانی از درآمدهای نفتی متأثر شده‌اند. در کشور ما به ازای هر یک واحد افزایش در تولید ناخالص ملی، اختصاص درآمدها به هزینه‌های جاری بیشتر از هزینه‌های عمرانی است. برآورد ضرایب معادلات هزینه جاری و هزینه عمرانی دولت در جدول (۶) آورده شده است.

جداول (۷) و (۸) نیز حاکی از تأثیرات هزینه عمرانی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و خالص صادرات است.

در برآورد رابطه مالیات کل نیز که در جدول (۹) نشان داده شده است، میزان تأثیرگذاری هزینه‌های عمرانی دولت بر مالیات کل، بیشتر از هزینه جاری دولت است.

با در نظر گرفتن تعادل اقتصاد داخلی و برآورد ضرایب در کل سیستم معادلات همزمان، ضریب فزاینده هزینه جاری و عمرانی دولت محاسبه شده است. ضریب فزاینده مخارج مستقل با در نظر گرفتن دهک‌های مختلف درآمدی با پایه‌های مالیاتی مختلف به طور متوسط به میزان ۱/۱۵ است. ضریب

* داده‌های مورد نیاز این پژوهش از ترازنامه بانک مرکزی، نتایج تفصیلی آمارگیری هزینه و درآمد خانوار شهری و انتشارات سازمان برنامه و بودجه به شکل سالانه و برحسب میلیارد ریال طی دوره ۱۳۳۸-۱۳۷۸ به قیمت ثابت سال ۱۳۶۱ مورد استفاده قرار گرفته است.

فزاینده مخارج جاری دولت به میزان $0/۱۳ \times ۱/۱۵ = ۰/۱۵$ و ضریب فزاینده مخارج عمرانی دولت به میزان $۳/۱۲ \times ۱/۱۵ = ۳/۵۸۸$ برای پایه‌های مالیاتی مختلف است.

به این ترتیب، ضریب فزاینده هزینه عمرانی دولت از ضریب فزاینده هزینه جاری دولت بزرگتر است. نتایج به دست آمده حاصل از محاسبه ضریب فزاینده با احتساب هر یک از پایه‌های مالیاتی در جداول (۱۰)، (۱۱) و (۱۲) نشان داده شده است. با توجه به ضریب فزاینده محاسبه شده در مورد هزینه‌های جاری دولت با تعقیب سیاست افزایش مخارج جاری، به آسانی می‌توان مخارج مصرفی در کل جامعه را افزایش داد، ولی این سیاست نتایج درخشانی را در بلند مدت به همراه ندارد.

با این حال، سرمایه‌گذاری دولت و هزینه‌های عمرانی دولت افزون بر نقش داشتن در سیاست اشتغال کامل و اشتغال‌زایی، بسته به ماهیت و نوع سرمایه‌گذاری می‌تواند موجبات تحولات ساختارهای اقتصادی و اجتماعی جامعه را فراهم آورد.

جدول ۱- برآورد رابطه مصرف دهک‌های مختلف درآمدی در مالیات بر شرکت‌ها

متغیر وابسته	متغیر مستقل			
	C	GNPNG	GCW	T ₁
C1W*	۰/۰۷۱ (۰/۱۰۱)	۸/۹۲E-05 (۱/۷۲)	۶/۳۴ E-05 (۱/۶۷)	-۰/۰۰۰۱۲۲ (-۱/۲۲)
C2W*	-۰/۰۰۵۹ (۰/۰۳۱)	۷/۵۴E-05 (۱/۵۲)	۰/۰۰۰۱۵۰ (۲/۱۰۹)	-۰/۰۰۰۱۴۷ (-۱/۷۳)
C3W*	۰/۰۳۲ (۰/۱۲۷)	۷/۳۴E-05 (۱/۴۷)	۰/۰۰۰۲۰۹ (۲/۲)	-۰/۰۰۰۲۴۹ (-۱/۹۲)
C4W*	۰/۰۱۴۳ (۰/۰۴۱)	۴/۱۳E-05 (۱/۵۶)	۰/۰۰۰۲۴۹ (۱/۹۲)	-۰/۰۰۰۲۵۴ (-۲/۴۲)
C5W	-۰/۰۸ (-۰/۲۱)	۵/۸۷E-05 (۱/۴۴)	۰/۰۰۰۳۴۶ (۲/۳۷)	-۰/۰۰۰۲۵۴ (-۱/۹۴)
C6W	-۰/۱۰۵ (-۰/۲۱)	۴/۹۹E-05 (۱/۲۴)	۰/۰۰۰۴۳۶ (۲/۳۳)	-۰/۰۰۰۵۴۰ (-۲/۳۴)
C7W	-۰/۰۷۵ (-۰/۱۳)	۴/۸۷E-05 (۱/۴۶)	۰/۰۰۰۴۷۷ (۲/۱۳)	-۰/۰۰۱۲۲۸ (-۲/۸۴)
C8W	-۱/۰۰۳ (-۱/۱۸)	۲/۹۱E-05 (۱/۳)	۰/۰۰۱۳۹۰ (۴/۳۱)	-۰/۰۰۳۳۴۱ (-۱/۹)
C9W	-۱/۰۲ (-۰/۹)	۱/۷۸E-05 (۲/۳۶)	۰/۰۰۱۴۲۴ (۳/۳۶)	-۰/۰۰۵۵۴۷ (۲/۱۳)
C10W	-۰/۲۵ (۰/۱۴)	۱/۵۵E-05 (۲/۱۸)	۰/۰۰۱۷۲۳ (۲/۶)	-۰/۰۰۶۰۳۵ (-۲/۳۷)

مأخذ: در همهٔ جدول‌ها نتایج رایانه‌ای است.

* اعداد محاسبه شده درون پرانتز در کلیه جدول‌ها آماره t است.

** C1W، مصرف دهک اول، C2W، مصرف دهک دوم، C3W، مصرف دهک سوم و C4W، مصرف دهک چهارم.

جدول ۲- برآورد رابطه مصرف دهک‌های مختلف درآمدی در مالیات بر درآمد

متغیر وابسته	متغیر مستقل			
	C	GNPNG	GCW *	T ₂ *
C1W	۰/۰۰۹ (۰/۱۰۳)	۸/۷۱E-05 (۱/۸۵)	۹/۲۴ E-05 (۳/۲۱)	-۰/۰۰۰۱۶۰ (-۲/۶۸)
C2W	-۰/۰۳ (-۰/۱۸۹)	۸/۳۲E-05 (۲/۱۱)	۰/۰۰۰۱۶۶ (۳/۱۶)	-۰/۰۰۰۱۶۳ (-۲/۸۱)
C3W	-۰/۰۴ (-۰/۱۸)	۸/۷۷E-05 (۱/۸۶)	۰/۰۰۰۲۱۸ (۳/۰۹)	-۰/۰۰۰۲۰۶ (-۲/۵۷)
C4W	-۰/۰۵ (-۰/۱۹)	۷/۶۹E-05 (۱/۳۶)	۰/۰۰۰۲۹۲ (۳/۰۶)	-۰/۰۰۰۲۷۱ (-۲/۵۴)
C5W	-۰/۰۸ (-۰/۲۵)	۷/۳۴E-05 (۱/۴۶)	۰/۰۰۰۳۵۷ (۳/۳۳)	-۰/۰۰۰۳۳۸ (-۲/۷۶)
C6W	-۰/۲ (-۰/۵)	۵/۱۱E-05 (۱/۳۸)	۰/۰۰۰۵۰۳ (۳/۶۸)	-۰/۰۰۰۴۷۱ (-۳/۰۱)
C7W	-۰/۳۲ (-۰/۶۶)	۱/۰۴E-05 (۱/۶۹)	۰/۰۰۰۶۲۵ (۳/۸)	-۰/۰۰۰۵۸۹ (-۳/۲۶)
C8W	-۰/۷ (-۱/۱۵)	۹/۱۸E-05 (۱/۶۵)	۰/۰۰۱۳۴۴ (۶/۵۳)	-۰/۰۰۱۲۸۶ (۱/۶۷)
C9W	-۱/۱۷ (-۱/۳۴)	۹/۴۶E-05 (۱/۷)	۰/۰۰۱۵۸۴ (۵/۴)	-۰/۰۰۷۶۹۵ (-۱/۳۷)
C10W	-۰/۰۸ (-۰/۰۵۴)	۹/۵۷E-05 (۱/۷۲)	۰/۰۰۱۶۷۳ (۳/۴۱)	-۰/۰۰۷۷۷۳ (-۱/۳۸)

* GCW، هزینه جاری دولت و T₂، مالیات بر درآمد.

جدول ۳- برآورد رابطه مصرف دهک‌های مختلف درآمدی در مالیات بر ثروت

متغیر وابسته	متغیر مستقل			
	C	GNPNG	GCW	T_3^*
C1W	-۰/۰۹ (-۰/۸۸)	۹/۱۷E-05 (۳/۱۹)	۰/۰۰۰۱۱۲ (۴/۶۶)	-۰/۰۰۰۱۲۰ (-۴/۸۶)
C2W	-۰/۰۴۱ (-۰/۲۲)	۷/۶۰E-05 (۱/۳۲)	۰/۰۰۰۱۵۳ (۳/۳۶)	-۰/۰۰۰۱۲۲ (-۴/۶۱)
C3W	-۰/۰۴ (-۰/۱۷)	۷/۷۸E-05 (۱/۳۵)	۰/۰۰۰۲۰۰ (۳/۲۸)	-۰/۰۰۰۱۷۱ (-۳/۴۸)
C4W	۰/۰۱۲ (۰/۳۵)	۶/۱۵E-05 (۱/۷۷)	۰/۰۰۰۲۵۰ (۳/۰۰۷)	-۰/۰۰۰۲۲۷ (-۳/۳)
C5W	۰/۰۱۱ (۰/۰۳)	۶/۰۹E-05 (۱/۷۵)	۰/۰۰۰۳۰۵ (۳/۲۵)	-۰/۰۰۰۳۴۵ (-۳/۳۱)
C6W	۰/۰۳۱ (۰/۰۶)	۳/۳۷E-05 (۱/۲)	۰/۰۰۰۴۰۶ (۳/۳۸)	-۰/۰۰۰۴۵۸ (-۳/۵۲)
C7W	-۰/۰۹ (-۰/۱۵)	۱/۱۷E-05 (۲/۰۲)	۰/۰۰۰۵۱۱ (۳/۵۴)	-۰/۰۰۰۵۷۷ (-۳/۷۹)
C8W	۰/۴۸ (۰/۵۴)	۱/۲۱E-05 (۲/۰۵)	۰/۰۰۰۸۴۰ (۳/۸۳)	-۰/۰۰۰۸۴۹ (-۲/۵۳)
C9W	-۰/۵۵ (-۰/۴۹)	۹/۱۲E-05 (۱/۶۷)	۰/۰۰۱۲۲۷ (۴/۴۹)	-۰/۰۰۱۰۰۹ (-۲/۵۷)
C10W	۰/۲۲ (۰/۱۳)	۹/۴۴E-05 (۱/۷)	۰/۰۰۱۴۹۹ (۳/۵۴)	-۰/۰۰۱۷۱۳ (-۳/۷۹)

 T_3^* ، مالیات بر ثروت.

جدول ۴- برآورد رابطه مصرف دهک‌های مختلف درآمدی در مالیات بر واردات

متغیر وابسته	متغیر مستقل			
	C	GNPNG	GCW	T ₄ [*]
C1W	-۰/۰۶۴ (۰/۸۳)	۹/۳۴E-05 (۳/۲۵)	۷/۵۴E-05 (۳/۱۹)	-۰/۰۰۰۳۷۶ (-۲/۵۱)
C2W	-۰/۰۷۸ (-۰/۵۲)	۹/۰۷E-05 (۱/۹)	۰/۰۰۰۱۱۸ (۲/۵۷)	-۰/۰۰۰۴۵۸ (-۱/۵۶)
C3W	-۰/۱۲ (-۰/۶۱)	۹/۷۶E-05 (۱/۸)	۰/۰۰۰۱۴۹ (۲/۴۷)	-۰/۰۰۰۷۰۲ (-۱/۸۲)
C4W	-۰/۱۵ (-۰/۵۴)	۶/۱۹E-05 (۱/۷۳)	۰/۰۰۰۱۸۷ (۲/۲۷)	-۰/۰۰۰۹۶۲ (-۱/۸۳)
C5W	-۰/۱۷۵ (-۰/۵۷)	۲/۳۷E-05 (۱/۵۴)	۰/۰۰۰۲۴۱ (۲/۶)	-۰/۰۰۱۰۲۲ (-۱/۷۲)
C6W	-۰/۲۴ (-۰/۶۱)	۲/۴۰E-05 (۱/۶۱)	۰/۰۰۰۳۴۸ (۲/۸۵)	-۰/۰۰۱۰۶۲ (-۱/۳۷)
C7W	-۰/۴۴ (-۰/۹۵)	۱/۲۲E-05 (۱/۵۲)	۰/۰۰۰۴۰۸ (۲/۸۷)	-۰/۰۰۱۶۹۹ (-۱/۸۷)
C8W	-۰/۱۵ (-۰/۱۹)	۱/۵۵E-05 (۱/۳۶)	۰/۰۰۰۸۴۴ (۳/۶۱)	-۰/۰۰۱۵۶۴ (-۱/۶۸)
C9W	-۱/۰۳ (-۱/۱۴)	۱/۵E-05 (۱/۵۱)	۰/۰۰۱۰۴۹ (۳/۷۹)	-۰/۰۰۱۰۸۶ (-۳/۱۲)
C10W	-۰/۸۱ (-۰/۶۲)	۱/۱۸E-05 (۱/۴۷)	۰/۰۰۱۱۱۱ (۲/۷۸)	-۰/۰۰۱۶۱۸ (-۳/۸۲)

T₄، مالیات بر واردات.

جدول ۵- برآورد رابطه مصرف دهک‌های مختلف درآمدی در مالیات بر مصرف و فروش

متغیر وابسته	متغیر مستقل			
	C	GNPNG	GCW	T_5^*
C1W	-۰/۰۷ (-۰/۸)	۸/۵۲E-05 (۱/۷۱)	۰/۰۰۰۱۰۷ (۴/۷۱)	-۰/۰۰۰۵۰۸ (-۱/۵۶)
C2W	-۰/۰۳ (-۰/۱۸)	۷/۵۵E-05 (۱/۳۲)	۰/۰۰۰۱۵۱ (۳/۴۶)	-۰/۰۰۰۵۳۷ (-۱/۱۳)
C3W	-۰/۰۷ (-۰/۳۲)	۷/۴۱E-05 (۱/۳)	۰/۰۰۰۲۰۱ (۳/۴۷)	-۰/۰۰۰۹۶۲ (-۴/۲۳)
C4W	-۰/۱۳ (-۰/۴۴)	۴/۰۸E-05 (۱/۵۵)	۰/۰۰۰۲۶۴ (۳/۴)	-۰/۰۰۱۱۳۳ (-۱/۰۵)
C5W	-۰/۱۱ (-۰/۳۲)	۴/۰۵E-05 (۱/۵)	۰/۰۰۰۳۱۷ (۳/۵۶)	-۰/۰۰۱۱۷۸ (-۱/۰۵)
C6W	-۰/۲۴ (-۰/۵۷)	۲/۴۳E-05 (۱/۶۸)	۰/۰۰۰۴۳۵ (۳/۸۳)	-۰/۰۰۰۹۴۲ (-۴/۴۳)
C7W	-۰/۴۶ (-۰/۸۷)	۱/۲۴E-05 (۲/۱)	۰/۰۰۰۵۵۰ (۴/۰۷)	-۰/۰۰۱۰۲۰ (-۳/۱۹)
C8W	-۰/۲ (-۰/۲۴)	۱/۰۷E-05 (۱/۸۵)	۰/۰۰۰۹۳۰ (۴/۳۸)	-۰/۰۰۱۶۳۳ (-۴/۱۴)
C9W	-۰/۹۳ (-۱/۹۲)	۱/۶۴E-05 (۱/۳۱)	۰/۰۰۱۲۶۹ (۴/۹)	-۰/۰۰۱۴۵۱ (-۳/۶۳)
C10W	-۰/۸۱ (-۰/۵۳)	۱/۶۷E-05 (۲/۲۴)	۰/۰۰۱۶۰۰ (۴/۰۷۷)	-۰/۰۰۱۴۷۹ (-۵/۹۵)

T_5 ، مالیات بر مصرف و فروش

جدول ۶- برآورد هزینه‌های جاری و عمرانی دولت

متغیر وابسته	متغیر مستقل				R ²	D.W
	GNP*	GOLRW*	GCW* (-1)	GIW* (-1)		
GCW	۰/۰۲۱ (۱/۹)	۰/۲۱۱ (۵/۹)	۰/۶۵ (۱۰/۶)	—	۰/۹۵	۱/۷
GCW	۰/۰۱۲ (۱/۴)	۰/۲۱۱ (۵/۴۵)	—	۰/۴۴ (۴/۵)	۰/۸۶	۱/۹۵

* GCW، هزینه جاری دولت، GIW، هزینه عمرانی دولت، GNP، تولید ناخالص ملی با احتساب هزینه جاری و عمرانی دولت و GOLRW، درآمد نفت و گاز

جدول ۷- برآورد رابطه سرمایه گذاری بخش خصوصی

متغیر وابسته	متغیر مستقل					R ²	D.W
	GIW	RW	DGNPNG*	DUMMY ₁ *	DUMMY ₂ *		
I*	۱/۵ (۱۲/۱)	-۴/۹۱ (۰/۷)	۰/۱۵ (۱/۸۷)	۸۰۵/۸۷ (۴/۵۶)	۶۰۱/۱ (۴/۳)	۱/۸۷ ۰	۱/۶۶

* I، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، DGNPNG، تغییر در تولید ناخالص ملی، DUMMY₁ و DUMMY₂، به ترتیب، متغیرهای مجازی جنگ و انقلاب اسلامی.

جدول ۸- برآورد رابطه خالص صادرات

متغیر وابسته	متغیر مستقل			R ²	D.W
	GIW	WIGDP*	DUMMY ₁		
NX*	۱/۰۶ (۳/۲۷)	۱۰/۵ (۲/۶۷)	-۱۷۲۴/۲ (-۴/۸۵)	۰/۶۳	۰/۹۵

* NX، خالص صادرات و WIGDP، شاخص تولید جهانی.

جدول-۹. برآورد رابطه مالیات کل

متغیر وابسته	متغیر مستقل				R ²	D.W
	GNPNG	GIW	GCW	DUMMY ₂		
TXW	۰/۰۹۸ (۴/۰۵)	۰/۶۲ (۳/۷۷)	۰/۲۱ (۱/۸۷)	-۳۶۷/۹ (-۲/۵۹)	۰/۷۵	۱/۹۷

TXW، مالیات کل.

جدول-۱۰. ضریب فزاینده مخارج مستقل با احتساب هر یک از پایه‌های مالیاتی

T ₅	T ₄	T ₃	T ₂	T ₁
مالیات بر مصرف و فروش	مالیات بر واردات	مالیات بر ثروت	مالیات بر واردات	مالیات بر شرکت‌ها
۱/۱۵۸۶۸	۱/۱۴۸۶	۱/۱۴۵۴۸	۱/۱۴۵۹۵	۱/۱۵۱۲۵

جدول-۱۱. ضریب فزاینده مخارج جاری دولت با احتساب هر یک از پایه‌های مالیاتی

T ₅	T ₄	T ₃	T ₂	T ₁
مالیات بر مصرف و فروش	مالیات بر واردات	مالیات بر ثروت	مالیات بر واردات	مالیات بر شرکت‌ها
۰/۱۶۵۸۵۶	۰/۱۴۴۲۳۵	۰/۱۲۹۸۴	۰/۱۴۵۹۵	۰/۱۶۱۲۹

جدول-۱۲. ضریب فزاینده مخارج عمرانی دولت با احتساب هر یک از پایه‌های مالیاتی

T ₅	T ₄	T ₃	T ₂	T ₁
مالیات بر مصرف و فروش	مالیات بر واردات	مالیات بر ثروت	مالیات بر واردات	مالیات بر شرکت‌ها
۳/۶۶۵۴۹	۳/۴۷۸۴	۳/۶۱۸۷۹۵	۳/۶۱۲۱۶	۳/۵۶۴۵۳

۵. نتیجه گیری

ساختار هزینه‌های جاری و عمرانی دولت بر اقتصادهای در حال گذار و کشورهای در حال توسعه از اهمیت خاصی برخوردار است. وابستگی و ارتباط هزینه‌های جاری و عمرانی دولت با اجزای تقاضای کل، قابل اغماض نیست و کلیه اجزای تقاضای کل و همچنین، مصرف دهک‌های مختلف درآمدی نسبت به هزینه‌های جاری و عمرانی دولت از خود واکنش نشان می‌دهند.

هزینه جاری دولت متناسب با درآمد گروه‌های مختلف درآمدی، دهک‌های مصرفی را تغییر می‌دهد. مقادیر ضریب فزاینده هزینه جاری و عمرانی دولت که محاسبه شده بیانگر تأثیر هر یک از هزینه‌های جاری و عمرانی دولت بر رشد اقتصادی است. با تفکیک تابع مصرف به دهک‌های مختلف درآمدی ضریب فزاینده بزرگتری به دست آمده و اثرات هر یک از متغیرهای اقتصادی بهتر نشان داده می‌شود. با توجه به ضریب فزاینده بزرگتر مخارج عمرانی نسبت به مخارج جاری، دولت برای کسب رشد اقتصادی بالاتر باید جهت‌گیری هزینه‌های خود را بیشتر به سمت هزینه‌های عمرانی سوق دهد. دولت برای دستیابی به رشد اقتصادی، باید سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف انجام دهد. در این صورت، همراه با توسعه و رشد اقتصادی رشد اجتماعی نیز حاصل شده و اقتصاد جامعه می‌تواند در شرایط مناسب‌تری گسترش یابد. برای دستیابی به رشد بهینه اقتصادی باید تحولات اجتماعی، نهادی و فناوری که مکمل و ملزوم یکدیگرند، حاصل شود.

منابع

- پژویان، جمشید. (۱۳۷۳). *اقتصاد بخش عمومی*. تهران. مؤسسه تحقیقات اقتصادی دانشگاه تربیت مدرس.
- زمانی، ابراهیم. (۱۳۷۳). تحلیل مخارج دولت و آثار آن بر سایر اجزای تقاضای کل. *پایان نامه کارشناسی ارشد علوم اقتصادی*، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- گجراتی، د. (۱۳۷۸). *مبانی اقتصاد سنجی*. ج ۱ و ۲. ترجمه حمید. ابریشمی. تهران: دانشگاه تهران.
- Barro, R.J. (1990). Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth. *Journal of Political economy*, P:103-125.
- Kormendi, R. (1983). Government Debt, Government Spending and Private Sector Behavior. *American Economic Review*, P: 994-1010.
- Kormendi, R. and Meguire, P. (1985). Macroeconomic Determinants of Growth: Cross-Country Evidence. *Journal of Monetary Economics*, P:141-163.
- Lindauer, D.L. and Velenchik, A.D. (1992). *Government Spending in Developing countries*. The World Bank Research Observer, P: 59-78.
- Strauss, T. (2001). Growth and Government: Is there a difference between developed and developing countries. *Economics of Governance*, Vol. 2, PP:135-157.
- Anwar, S. (2003). Increased Input Supplies, Government Size Welfare and Trade in the Presence in Increasing Returns. *Journal of Economics*, Vol. 78, PP:259-272.